

Tsaralunga Inna. Syntactic features of Vyzhva register of the XVII century.

Summary

The article characterizes the syntactic structure of Vyzhva Register of the XVII century. The analysis of the materials of the monument depicted the main processes of development and formation of the old Ukrainian syntax, and, also, showed that a number of features are due to the functional nature of the text – the official-business style.

Predicates are notable for the richness of forms: Simple Verbal Predicates, Complex Verbal and Compound Nominal Predicates. Simple two-member sentences in general are uncharacteristic for the language of the monument, one-member syntactic constructions such as definite personal, nominative sentences are common instead. Partly, the sentences are complicated by participial and verbal adverb phrases, loose appositions, homogeneous parts of sentence and parenthetic clauses. The direct speech is often used. In many documents, the presentation of the case is worded in the form of continuous text, so that the sentences are not distinguished, but the use of co-ordinating and subordinating conjunctions makes it possible to distinguish the linguistic units with the corresponding types of syntactic relation.

Further research on the syntactic structure of Ukrainian written monuments will complete the historical syntax of the Ukrainian language with new findings on the development of syntactic structures and syntactic relations of various types, on the peculiarities of the formation of the syntactic system of the modern Ukrainian language.

Key words: Vyzhva Register of the XVII century, syntax, sentence, syntactic relation, direct speech.

УДК 81`367.335:82-32

Черниш Л. З.,

кандидат філософських наук, доцент

Національного університету «Львівська політехніка»

E-mail: lilia.chernysh@ukr.net

ФУНКЦІОНАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ІРОНІЇ ЯК СТИЛІСТИЧНОГО ПРИЙОМУ У ТВОРЧОСТІ ЙОЗЕФА РОТА

У статті йдеться про іронію як функціонально-комунікативну особливість творів та стилю Йозефа Рота. На прикладі оповідання «Начальник станції Фальмерайер» продемонстровано, як за допомогою іронічних висловлювань автор вміє передає всю драму людської долі, що є особливістю твору. Крім того, у статті наведена своєрідна класифікація іронії як за функцією, так і за формою.

Ключові слова: іронія, самоіронія, стилістичний прийом, іронічне зображення, функціонально-комунікативна особливість.

Світ літератури, уявний світ чи світ реальний? Світ письменників-класиків чи світ письменників літературного модернізму? Світ правдивий чи світ іронічний, а, можливо, саркастичний? Де відчуває себе сучасний читач у зоні комфорту? Можливо, філософію життя легше сприймати через призму гумору, сатири, карикатури, пародії або іронії? Адже саме іронія передає негативні події в позитивному ракурсі. Саме іронія надає твору, його змісту експресивну виразність та стилістичну особливість. Автор одночасно і демонструє своє ставлення до героя, до ситуації, й, або зменшує значимість того чи іншого персонажу, або надає читачеві право самому вирішувати цю значимість за допомогою іронії. Питання іронії є актуальним сьогодні і було актуальним раніше. Адже явище іронії досліджували такі вчені, як: Н. М. Берновська, С. І. Походня, Р. А. Семків, Я. Ельсберг.

Актуальність даного дослідження полягає у визначенні функціонально-комунікативних особливостей такого мовленнєвого явища як іронія, за допомогою якої виокремлюється як особливість стилю, так і комунікативна гнучкість мовленнєвого жанру.

Метою нашої статті є продемонструвати унікальність використання іронії, її функціональні та комунікативні особливості в іронічному зображенні розвитку подій художнього твору і його лінгвістичних відмінностей.

Іронія, як словосполучення, має одночасно і функціональну, і комунікативну функції. «Можливо, комунікативна функція відіграє більшу роль, ніж функціональна, тому що комунікативний підхід до тлумачення словосполучення потребує розгляду його поведінки в реченні, а не просто виокремлення з його структури» [1, с. 502].

Функціональний же підхід до вивчення мовно-стилістичних явищ передбачає розгляд функцій, які вони виконують у різних сферах спілкування. Іронії притаманна як комунікація, так і функціональність тією чи іншою мірою.

«Іронія у творі може відноситись до окремих персонажів; письменники часто використовують її для створення характеру. Через іронію можна передати авторське судження про дійсність у цілому» [4, с. 205]. Іноді не завжди зрозуміло, до якої саме форми відносить автор відповідну іронію, можливо, ця іронія є змішаної форми. Як відомо, іронія за функцією може бути *комічна*, де наявне висміювання когось-небудь або чогось-небудь і гумор (у тому числі й чорний); *сатирична*, у якій акцент надається ідеалізованим моментам, за допомогою яких є спроба виправлення соціальних недоліків шляхом їх висміювання; *трагічна*, де завжди присутні певні драматичні наслідки, де об'єкт висміювання є жертвою обставин і заслуговує співчуття; *нігілістська*, яка спрямована на те, щоб посварити об'єкт висміювання, тому що він не виправдовує надій і, як наслідок, потребує певної опіки; *скептична* – автор прагне до того, щоб висловити свою недовіру об'єктом висміювання. Він бере до уваги мінливість і невизначеність світу. Система цінностей також піддається сумніву.

Окремий вид іронії – це *радикальна іронія*. Таку іронію ще можна назвати «іронією безладу». Автор використовує її для того, щоб змінити життя героя.

Одним із видів іронії, що відрізняється за формою, є *самоіронія*. Це іронія, спрямована тільки на себе. Її метою є висміювання власних вад, власної особистості. Часом автор за тих чи інших обставин представляє самого себе, свій характер, свою долю, висміюючи її, іронізуючи з себе за допомогою власне самоіронії. Саме такою за формою і можна вважати іронію у творі Йозефа Рота. Адже іронія – доволі індивідуальний прийом кожного автора. Мабуть, за прізвиськом автора, який використовує у своєму творі іронію, можна навіть класифікувати іронію, у тому числі й іронію одного із творців європейського літературного модернізму Йозефа Рота. Іронічне зображення сучасності та героїв у його творах можна пояснити, власне, пошуком тої зони комфорту, яка визначає пошук між реальним та уявним життям. Адже Йозеф Рот найкраще описує трагічні характери за допомогою іронії. З її ж допомогою автор підкреслює моральну відповідальність героя за ті вчинки, які він здійснює у своєму житті, і за які відповідає перед своєю совістю.

Саме таку відповідальність покладає автор на героя оповідання «Начальник залізничної станції Фальмерайер» («Stationschef Fallmerieier»). Іронія – саме той прийом, який відображає всю трагічність як долі самого начальника станції, починаючи від його посади та сімейного становища, так і ситуації цілому, яка відображає стосунки двох закоханих...

Комічну, для прикладу, іронію, знаходимо вже на початку твору в наступному реченні: «Er heiratete, kurz nachdem er seinen Posten auf der Station L. an der Südbahn, kaum zwei Stunden von Wien entfernt, angetreten hatte, *die brave und ein wenig beschränkte, nicht mehr ganz junge Tochter eines Kanzleirats aus Brünn*» (він одружився... *зі слухняною і трошки обмеженою, вже й не зовсім юною...*). Прикладом же сатиричної іронії є речення: «Er hatte einen Sohn erwartet. Es lag in seiner Natur begründet, einen Sohn zu erwarten und *die gleichzeitige Ankunft zweier Mädchen als eine peinliche Überraschung, wenn nicht als eine Bosheit Gottes anzusehen*» (*одночасна неочікувана поява двох дівчаток виявилась обтяжливою несподіванкою, якщо не Божою карою*).

Далі автор описує життя головного героя за допомогою вже трагічної іронії: «An Fallmerayer, der zweimal täglich mit leuchtend roter Kappe grüßend auf den Perron trat, rasten die Expreszüge hemmungslos vorbei; *sie degradierten beinahe den Stationschef zu einem Bahnwärter*» (...*поїзди...*, які *принижували начальника станції до звичайного пасажира*). У реченнях: «Und der «Süden» war für den Stationschef mehr als lediglich eine geographische Bezeichnung. *Der «Süden» war das Meer, ein Meer aus Sonne, Freiheit und Glück*» (*Південь*)...*був морем, морем сонця, свободи і щастя*) та «Einen Urlaub hatten sie nicht. Ihr ganzes Leben war ein einziger Urlaub. So weit man sah – weit und breit – *hatten die reichsten Leute der Welt auch keine Zwillinge; besonders nicht Mädchen*» (...*також багатії не мали близнюків, особливо дівчаток*) помічаємо сатиричну іронію, яка передає прагнення до ідеального світу начальника станції і в цьому вбачаємо водночас і трагізм.

У наступних двох прикладах автор описує руки графині і руки дружини, де маємо комічну іронію в обох випадках: «Das Angesicht selbst leuchtete, ein nasses, silbernes Angesicht, im zauberhaften Wechsel von Flamme und Schatten. Die langen, weißen Hände lagen über dem Pelz, regungslos auch sie, *zwei wunderbare Leichen*» (...*руки...наче два прекрасних трупа*) та «Als er nun sah, *mit welcher gleichgültigen Händen Frau Klara den Brief der Fremden entfaltete*, kamen ihm auch die fremden Hände

der Fremden in Erinnerung – so, wie er sie zum erstenmal erblickt hatte, über dem Pelz, regungslose Hände, zwei schimmernde, silberne Hände» (І коли він побачив, з якими байдужими руками пані Клара...).

Сатирична іронія в реченні: «Frau Fallmerayer verfehlte nicht, stolz auf ihren Mann zu sein – aber erst in der Stunde der Abfahrt. Sie unterdrückte die Tränen. Ihre blauen Augen waren erfüllt von bitterem Pflichtbewußtsein» (...бути гордою своїм чоловіком, але лише в моменти від'їзду) поєднується з комічною в наступному: «Und überhaupt: die reichen Leute waren es erst, die den Süden nach dem Süden brachten. Ein Beamter der Südbahn lebte ständig mitten im Norden» (А службовець південної залізниці жив постійно на півночі).

«Über seiner Kanzlei, im ersten Stock, tobten die Zwillinge, wie gewöhnlich; er hörte ihre trippelnden, kindlichen und dennoch ein wenig brutalen Schritte» (...він чув їхні... дитячі і все-таки дещо брутальні кроки).

Трагічні події, описані в наступних реченнях, зображені автором знову ж таки за допомогою трагічної іронії: «Und jeder von ihnen war in dieser Stunde begeisterter Soldat. Jeder zugleich auch ein trostloser Vater, ein trostloser Sohn. Fallmerayer allein schien es, daß ihn der Krieg aus einer aussichtslosen Lage befreit hatte. Seine Zwillinge kamen ihm gewiß bedauernswert vor. Auch seine Frau. Gewiß, auch seine Frau» (...Лише тільки Фальмерайеру здавалось, що війна звільнила його від безвихідної ситуації. Звичайно йому було шкода своїх близнюків. І свою жінку. Звичайно ж, його жінку).

«Er hatte das Gefühl einer unendlichen Dankbarkeit gegen das Schicksal, das ihn in den Krieg und hierher geführt hatte» (У нього було відчуття нескінченної вдячності долі, яка привела його на війну і сюди).

«Jeden Morgen, jeden Abend segnete er den Krieg und die Okkupation. Nichts fürchtete er mehr als einen plötzlichen Frieden. Nie mehr Frieden auf Erden» (Кожного ранку, кожного вечора благословляв він війну і окупацію. Нічого не боявся він більше, ніж раптового миру. Ніколи більше миру на землі).

Комічна іронія в наступному реченні виражена всього двома словами, що не зменшує самої суті іронії: «Die Revolution kam. Der Oberleutnant und Liebhaber Fallmerayer hatte sie keineswegs erwartet» (Лейтенант і коханець зовсім її не чекав).

І на завершення оповідання знаходимо трагічну іронію, яка підсумовує весь твір, що пронизаний трагізмом: «Man rollte den Grafen wie eines der vielen Gepäckstücke den Perron entlang» (Графа везли вздовж перону, як одну з валіз).

Спостерігаючи за тим, як автор за допомогою іронії передає весь імовірний трагізм існування начальника станції, починаючи від його одруження на дещо обмеженій і не зовсім молодій особі, народження двох дівчаток, що є чи не карою, і закінчуючи поверненням додому неповносправного графа Валевського, якого порівнює з предметом меблів, можна визначити не тільки своєрідний іронічний стиль автора, але й наважитись виокремити свого роду «іронію Рота», яка характеризується сукупністю і комічної, і сатиричної, і трагічної іронії в одному творі, що, у свою чергу, визначає перспективи дослідження даного питання, як і творчості Йозефа Рота в цілому.

Список використаної літератури

1. Всеволодова М. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса: Фрагмент прикладной (педагогической) модели языка : учебник / М. В. Всеволодова. – М. : Изд-во МГУ, 2000. – 502 с.
2. Петрова О. Г. Ирония и разные типы комического в художественном тексте. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.конференция.com.ua/pages/view/349
3. Походня С. І. Мовні види і засоби реалізації іронії / С. І. Походня. – К. : Наукова думка, 1989. – 127 с.
4. Семків Р. Іронічна структура. Типи іронії в художній літературі / Р. Семків. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2004.
5. Roth J. Stationschef Fallmereier. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/die-legende-vom-heiligen-trinker-und-andere-erzahlungen-4265/2>.

Черныш Л. З. Функционально-коммуникативные особенности иронии как стилистического приема в творчестве Йозефа Рота.

Аннотация

В статье речь идет об иронии, как функционально-коммуникативной особенности произведений и стиля Йозефа Рота. На примере рассказа «Начальник станции Фальмерайер» продемонстрировано, как при помощи иронических высказываний автор умеет передать всю драму человеческой судьбы, что и является особенностью произведения. Кроме этого, в статье представлена своеобразная классификация иронии как по функциям, так и по форме.

Ключевые слова: ирония, самоирония, стилистический прием, ироническое изображение, функционально-ироническая особенность.

Chernysh L. Z. **Functional-communicative features of irony, as a stylistic acceptance of the work of Joseph Root.**

Summary

The article discusses irony, as a function-communicative feature of Joseph Root's works and style. The example of the story, «Chief of the Falmareier Station», demonstrated how, with the help of ironic statements, the author is able to convey the entire drama of human fate, which is a feature of the work. In addition, in the article a peculiar classification of irony is given in terms of functions and form.

The relevance of this study is to determine the functional and communicative peculiarities of such a linguistic phenomenon as irony, which distinguishes itself as a feature of style, as well as the communicative flexibility of the speech genre.

The purpose of this article is to demonstrate the uniqueness of the use of irony, its functional and communicative features in the ironic image of the development of events of the work of art and its linguistic differences.

Irony in the work may belong to individual characters; writers often use it to create character. Through irony, you can pass the author's judgment on the reality as a whole. Sometimes it is not always clear to which form the author attributes to the irony, perhaps this irony is a mixed form.

Key words: irony, self-irony, stylistic approach, ironic image, functional and ironic peculiarity.

УДК 81'42-811.161.1

Ющишина О. М.,
старший викладач кафедри української філології
Хмельницького національного університету
E-mail: fanuwka@i.ua

**ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЛИ НА ФОРМУВАННЯ
АНТРОПОНІМІЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ**

Статтю присвячено детальному екстралінгвальному аналізу антропонімів. Визначено такі екстралінгвальні чинники, що відіграли важливу роль у становленні прізвищевої системи Центральної Хмельниччини і сприяють її подальшим змінам, як-от: культурний, економічний, політичний, динамічність соціальних процесів, зокрема міграція населення, етнічний склад, особливості ландшафту, фауни і флори, традиції називання дітей, роль жінки і чоловіка в суспільстві.

Ключові слова: антропонім, прізвище, прізвищева система, екстралінгвальні фактори.

Зазвичай вивчення антропонімів, зокрема прізвищ, супроводжується виокремленням екстралінгвальних критеріїв, які впливали на їхнє формування і є важливими для розуміння первинної семантики досліджуваних одиниць.

Екстралінгвальні фактори – це чинники, які не мають прямого зв'язку з лінгвістичними обставинами творення оніма та прізвищ зокрема. М. М. Торчинський зазначає, що чітко простежуються такі основні блоки аналізу пропріальної лексики – 1) номінативний; 2) етимолого-словотвірний; 3) функціональний; 4) квалітативно-денотатний; 5) стилістичний; 6) екстралінгвальний [8, с. 290].

Антропонімісти вказують на екстралінгвальні чинники під час творення прізвищевих назв і прізвищ та констатують їхнє незаперечне значення [1; 3; 4; 5; 7; 10]. Однак досі не було дослідження, присвяченого детальному екстралінгвальному аналізу антропонімів.

Метою статті є вивчення екстралінгвальних факторів, які впливали на формування антропонімії Центральної Хмельниччини. Досягнення поставленої мети є можливим за умови виконання таких завдань: визначити екстралінгвальні фактори, проаналізувати їхній вплив на прізвища і проілюструвати прикладами.

При вивченні походження і значення прізвища реального денотата екстралінгвальними чинниками слугуватимуть основні біографічні дані про особу (час і місце його народження, національність, освіта тощо), а також лінгвопсихологічна характеристика носія прізвища, наявність відомих тезок, фіксування в художній літературі тощо [див.: 9, с. 340]. Якщо ж потрібен системний синхронний і діахронний аналіз прізвищевої системи певного регіону, то особливістю екстралінгвального підходу буде врахування культурного, економічного, політичного життя суспільства, динамічності соціальних процесів, зокрема міграції населення, етнічного складу, особливостей ландшафту, фауни і флори досліджуваної території, традицій називання дітей, ролі жінки і чоловіка в суспільстві. Усі ці фактори відіграли важливу роль у становленні прізвищевої системи Центральної Хмельниччини і сприяють її подальшим змінам.